

UCHWAŁA

Dnia 29 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Andrzej Wróbel

SSA Ewa Stefańska

Protokolant Joanna Porowska

w sprawie z odwołania L. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł.

o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 29 czerwca 2017 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego - Sądu
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł.

z dnia 27 stycznia 2017 r., sygn. akt VIII Ua (...),

"Czy wynikająca z art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz.U. z 2016 roku, poz. 963 ze zm.) sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których zgodnie z dyspozycją art. 477⁸ § 2 punkt 1 k.p.c. właściwy jest sąd rejonowy czy też do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, dla których zgodnie z dyspozycją art. 477⁸ § 1 k.p.c. właściwy jest sąd okręgowy?"

podjął uchwałę:

Sprawy dotyczące odstąpienia od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego (art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.)

należą do właściwości rzeczowej sądów okręgowych (art. 477⁸ § 1 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Ł. postanowieniem z dnia 27 stycznia 2017 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne: „czy wynikająca z art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku, poz. 963 ze zm.) sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których zgodnie z dyspozycją art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c. właściwy jest sąd rejonowy, czy też do kategorii spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, dla których zgodnie z dyspozycją art. 477⁸ § 1 k.p.c. właściwy jest sąd okręgowy?”.

Powyższe zagadnienie prawne wyłoniło się w sprawie z odwołania L. J. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z dnia 12 lutego 2016 r., którą odmówiono ubezpieczonej odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Sąd Rejonowy rozpoznając sprawę w pierwszej instancji, ustalił, że decyzją z 2 grudnia 2005 r. organ rentowy, między innymi, zobowiązał ubezpieczoną do zwrotu zasiłku chorobowego za wskazane w tej decyzji okresy. Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy w Ł. zmienił decyzję z 2 grudnia 2005 r., ustalając że L. J. ma obowiązek zwrotu zasiłku pobranego za okresy wymienione w sentencji orzeczenia w łącznej kwocie 20.882,50 zł z ustawowymi odsetkami od 4 stycznia 2006 r. Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z 18 grudnia 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonej od wyroku Sądu Rejonowego. W dniu 12 listopada 2015 r. ubezpieczona złożyła do organu rentowego wniosek o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, załączając oświadczenie o wysokości osiąganych dochodów oraz ponoszonych kosztów utrzymania. Po poczynieniu dodatkowych ustaleń odnośnie do stanu zdrowia odwołującej się Sąd pierwszej instancji uznał, że jej sytuacja życiowa nie stanowi szczególnie uzasadnionego przypadku w rozumieniu art. 84 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z

2016 r., poz. 963 ze zm.; dalej jako: „ustawa systemowa”), uzasadniającego odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, wobec czego wyrokiem z dnia 7 lipca 2016 r. oddalił odwołanie ubezpieczonej od decyzji organu rentowego z 12 lutego 2016 r.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację L. J. od wyroku Sądu Rejonowego, powziął wątpliwość, przedstawioną w treści zagadnienia prawnego. Według Sądu odwoławczego, można bowiem przyjąć zarówno to, że sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń należy do właściwości sądów okręgowych, jak i to, że do rozpoznania takiej sprawy właściwy jest sąd rejonowy.

Za pierwszym rozwiązaniem przemawia okoliczność, że przedmiotem rozpoznania w sprawie z odwołania od decyzji o odmowie odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest ocena sytuacji ubezpieczonego już po prawomocnym stwierdzeniu, że określoną kwotę świadczenia pobrał on nienależnie. Przepis art. 84 ust. 8 pkt 1 ustawy systemowej stanowi, że organ rentowy może, między innymi, odstąpić od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, jeżeli zachodzą szczególne okoliczności. Sprawa o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń jest niewątpliwie inną sprawą niż o prawo do świadczeń i ich wysokość. W tym wypadku prawo do świadczenia i obowiązek jego zwrotu jako świadczenia nienależnego pozostaje poza przedmiotem rozpoznania sądu. Z tego wynikałoby, że sprawa, której przedmiotem jest ocena zasadności decyzji o odmowie odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z funduszu chorobowego, nie należy do kategorii spraw o zasiłek chorobowy, dla których rozpoznania właściwy jest sąd rejonowy zgodnie z art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c., bowiem nie wymaga badania prawa do zasiłku chorobowego, jego zakresu czasowego ani wysokości. Według drugiego stanowiska, właściwość rzeczową sądu w sprawach o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń należy określić w zależności od tego, jakie świadczenie zostało pobrane nienależnie. Jeżeli zatem sprawa dotyczy odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia chorobowego, właściwy do jej rozpoznania będzie sąd rejonowy, a jeżeli przedmiotem żądania będzie odstąpienie od zwrotu nienależnie pobranych

świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego lub rentowego, właściwy do jej rozpoznania będzie sąd okręgowy. Sąd pytający zaznaczył jednak, że przyjęcie takiego stanowiska wymagałoby każdorazowego badania, jakie świadczenia ma obowiązek zwrócić ubezpieczony. Dodatkowo, pomimo że podstawa prawna do wydania decyzji byłaby ta sama (art. 84 ust. 8 ustawy systemowej) i badaniu podlegałyby te same przesłanki, sprawy o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń należałyby do właściwości różnych sądów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zasadą jest właściwość rzeczowa sądów okręgowych w pierwszej instancji. Zgodnie bowiem z art. 477⁸ § 1 k.p.c., sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych należą do właściwości sądów okręgowych, z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów rejonowych. Wyjątki od tej zasady określono w art. 477⁸ § 2 k.p.c., stanowiącym że do właściwości sądów rejonowych należą sprawy: o zasiłek chorobowy, wyrównawczy, opiekuńczy, macierzyński oraz pogrzebowy (pkt 1); o świadczenie rehabilitacyjne (pkt 2); o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, wypadku w drodze do pracy lub z pracy, wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, wypadku lub choroby zawodowej pozostającej w związku z czynną służbą wojskową albo służbą w Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Straży Granicznej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Więziennej, Państwowej Straży Pożarnej i Służbie Celno-Skarbowej (pkt 3); o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności (pkt 4). Przepis art. 477⁸ § 2 k.p.c. jako przepis szczególny powinien być wykładany ściśle, bez stosowania wykładni rozszerzającej. Z art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c. wynika zaś, że do właściwości rzeczowej sądów rejonowych należą, między innymi, sprawy „o zasiłek chorobowy”, a nie sprawy „dotyczące zasiłku chorobowego”. Takie określenie oznacza, że chodzi o uprawnienie ubezpieczonego do zasiłku chorobowego, czyli spełnienie warunków do tego świadczenia, jego wysokości oraz okresu, przez który przysługuje, określonych przez odpowiednie przepisy ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia

społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1368).

Przedmiotem postępowania w sprawie dotyczącej odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego nie jest prawo do tego zasiłku, czy też brak tego prawa. Chodzi bowiem o odstąpienie od żądania zwrotu świadczenia, które wcześniej prawomocnie zostało uznane za nienależnie pobrane i podlegające zwrotowi. Nienależnie pobrane świadczenie jest pojęciem ogólnym, zdefiniowanym w art. 84 ust. 2 ustawy systemowej, który stanowi, że takimi świadczeniami są świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania (pkt 1) oraz świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia (pkt 2). Inaczej rzecz ujmując, nienależnie pobrane świadczenie to w uproszczeniu świadczenie wypłacone pomimo braku spełnienia przesłanek uprawniających do świadczenia. Brak spełnienia tych przesłanek podlega jednak badaniu tylko w postępowaniu, którego przedmiotem jest kwestia zwrotu pobranego świadczenia (art. 84 ust. 1 i 2 ustawy systemowej). O ile zatem można uznać, że do spraw „o zasiłek chorobowy” w rozumieniu art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c. należą sprawy dotyczące zwrotu tego zasiłku jako świadczenia nienależnie pobranego, bowiem zasadniczą kwestią podlegającą w nich badaniu jest, podobnie jak w sprawach o przyznanie zasiłku, spełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających do świadczenia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2008 r., II UZP 7/07, OSNP 2008 nr 13-14, poz. 197), to brak jest podstaw do uznania, że sprawą „o zasiłek chorobowy” jest sprawa mająca za przedmiot jedynie odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. W takiej sprawie okoliczności faktyczne podlegające badaniu są zupełnie inne niż w sprawie o zasiłek chorobowy, czy też o jego zwrot. Nie bada się bowiem spełnienia warunków do zasiłku, lecz jedynie zgodnie z art. 84 ust. 8 ustawy systemowej, czy zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności umożliwiające odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Przepis ten dotyczy przy tym

każdego nienależnie pobranego świadczenia, nie tylko z ubezpieczenia chorobowego, ale także z pozostałych rodzajów ubezpieczeń społecznych.

Sprawy o zasiłek chorobowy i dotyczące odstąpienia od żądania nienależnie pobranego zasiłku chorobowego różnią się zatem tak podstawą faktyczną, jak i prawną, wobec czego nie ma żadnych przesłanek do ich utożsamiania. Z tego zaś wynika, że sprawa dotycząca odstąpienia od żądania zwrotu należności z tytułu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego nie mieści się w kręgu spraw „o zasiłek chorobowy” (art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.), a tym samym do jej rozpoznania zgodnie z ogólną zasadą, właściwy rzeczowo w pierwszej instancji jest sąd okręgowy (art. 477⁸ § 1 k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.

r.g.